

30 éves a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete

A szlovák kutatóintézet, a Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku megalapításának gondolata a 80-as évek végén született, abban az időben, amikor úgy a szakirodalomban, mint a politikai megnyilvánulásokban a magyarországi szlovákokat Közép-Európa leggyorsabban asszimilálódó nemzetiségeként jellemezték. Az intézmény létrehozásának kezdeményezői *Sipiczki Máttyás*, csabai származású genetikus, egyetemi tanár, valamint *István Anna*, népművelő vezetésével a békéscsabai szlovák értelmiség képviselői voltak. A szlovák közösség kedvezőtlen helyzete, a szlovák nyelv és kultúra kritikus állapota, a felgyorsult asszimilációs folyamat miatt – a kezdeményezők indokoltnak tartottak egy olyan intézményt kialakítani, amely képes tudományos kritériumok szerint elemezni a magyarországi szlovákok múltját és jelenlegi helyzetét érintő társadalmi folyamatokat a szlovák nemzetiség nyelvének, kultúrájának és hagyományainak megőrzése érdekében.

A Magyarországi Szlovák Kutatóintézet (MSZKI) a maga nemében az első tudományos intézet volt hazánkban. A többi nemzetiség később hozta létre hasonló intézményeit. Közvetlenül a társadalmi, politikai változások után, még a magyarországi nemzetiségek számára saját intézmények létrehozását lehetővé tevő 1993-as kisebbségi törvény elfogadása előtt jött létre. Az alulról jövő kezdeményezést egy társadalmi szervezet, a Magyarországi Szlovákok Szövetsége valósította meg, mely 1990-ben békéscsabai székhellyel hivatalosan is megalapította az intézményt.

A kutatóintézet célját és feladatait az alapítók szándéka alapján az intézet első igazgatónöje, az ebben az évben jubiláló *Gyivicsán Anna* egyetemi tanár dolgozta ki, együttműködve a tudományos műhely első munkatársaival *Krupa András* néprajzkutatóval és *Chlebniczki János* tudományos titkárral. A célokat és kutatási területeket az alapító okirat s a szervezeti és működési szabályzat tartalmazza, melyek szerint a fő kutatási területek: a történelem, a művelődéstörténet, a néprajz, a dialektológia, a pedagógia. Később a kutatások a szociológia, a kulturális antropológia és a szociolingvisztika területeivel is bővültek.

A tudományos műhely ígéretes kezdetei után a bizonytalanság évei következtek. 1997-2001 között a Szlovák Kutatóintézet nehéz időszakot él át, az elégtelen és rendszertelen finanszírozás miatt a megszűnés veszélye fenyegette. 2001-ben az intézmény fenntartója az Országos Szlovák Önkormányzat lett, s azóta működése stabil és kiszámítható. Az MSZKI helyzete napjainkra az elégséges és rendszeres költ-

Az alapító igazgatónö, Gyivicsán Anna, balra Krupa András, jobbra Chlebniczki János

ségvetési támogatásnak, a hazai és szlovákiai pályázatoknak köszönhetően lényegesen javult. Az utóbbi években többször változott az intézmény személyi összetétele, mára jelentősen megfiatalodott. Számos külső munkatárssal, szlovákiai és hazai akadémiai és felsőoktatási intézmények kutatóival, a magyarországi szlovák értelmiség jeles képviselőivel dolgozunk. Aktív részvételük, segítségük nélkül intézetünk nem tudná a feladatait teljesíteni.

Tudományos kutatómunka

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete interdiszciplináris társadalomtudományi intézet, az alapító dokumentumai értelmében kizárólag az itt élő szlovák nemzetiség múltját és jelenét kell, hogy kutassa. Az egyes tudományos diszciplínák súlya és jelenléte a személyi feltételek függvénye. Az elmúlt harminc évben számos történeti és kultúrtörténeti, néprajzi, szociológiai, szociolingvisztikai és pedagógiai kutatási programot valósítottunk meg. Az intézet jelenlegi tudományos kutatási projektjei többségét szlovákiai és magyarországi partnerintézményeivel együttműködésben folynak.

Történeti – kultúrtörténeti program:

A magyarországi szlovákok története, művelődéstörténete, közösségi élete és a neves magyarországi szlovák személyiségek kutatása, elemzése (partner: a Szlovák Tudományos Akadémia (SZTA), valamint a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Történet-tudományi Intézete és a Bél Máttyás Egyetem Tör-

ténelem Tanszéke, Besztercebánya). Genealógiai kutatások – a szlovákok vándorlásának, XVIII-XIX. századi alföldi letelepedésének kontextusában, beleértve az 1946-1948 között Szlovákiába áttelepült szlovákokat is (partner: a SZTA valamint MTA Történettudományi Intézete, Bél Mátyás Egyetem Történelem Tanszéke, Besztercebánya).

A szlovák nyelv tanításának helyzete és elemzése napjainkban Magyarországon (partner: SZTA Társadalomtudományi Intézete, Kassa).

Nyelvészeti program:

A magyarországi szlovák nyelvhasználat, a szlovák-magyar kétnyelvűség, nyelvi attitűdök, nyelvi önéletírások, interferenciajelenségek és nyelvi tájkép szociolingvisztikai vizsgálata (partner: az SZTA és az MTA Nyelvtudományi Intézete).

Dialektológiai kutatások (partner: az SZTA Nyelvtudományi Intézete).

Onomasztikai kutatások a névtan különböző területein: a magyarországi szlovákok család- és csúfneveinek, a szlovák települések földrajzi neveinek és földrajzi közneveinek kutatása (partner: az SZTA Nyelvtudományi Intézete).

Néprajzi program:

A tárgyi és szellemi népi kultúra, a folklór, a szokások és hagyományok, valamint változásaik, átalakulásuk, jelenben való továbbélésük kutatása (partner: az SZTA, az MTA Néprajztudományi Intézete és a Magyar Néprajzi Társaság).

Kiadói tevékenység

A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete tudományos tevékenységével az érdeklődők elsősorban a publikációk révén ismerkedhetnek meg. Az intézet saját könyvei mellett olykor más szerzők műveit is megjelenteti, hiszen könyvkiadóként is működik. Az MSZKI megalapítása óta összesen 85 könyvet és két elektronikus könyvet (e-book) – 50 szlovák, 11 magyar és 26 kétnyelvűt – adott közre a magyarországi szlovákok történelméről, jelenéről, népi és modern kultúrájáról, nyelvéről, beleértve az oktatási segédeszközöket is. 2008-2014 között társkiadója volt a szerbiai, romániai és magyarországi szlovákok *Dolnozemskej Slovak* című folyóiratának. A kutatóintézet *Korridor* elnevezésű saját szlovák-magyar történeti folyóirat létrehozásával is próbálkozott, mely azonban az első évfolyam igen kedvező hazai és szlovákiai fogadtatása ellenére a 2014-ben egyszerre megjelenő első négy szám után elsősorban anyagi okok miatt megszűnt.

Arra törekszünk, hogy a kutatók, szakemberek és érdeklődők minél hamarabb megismerkedjenek legújabb kiadványainkkal, ezért rendszeresen szervezünk könyvbemutatókat. Ezt a célt szolgálják legújabb kezdeményezéseink is. 2018-tól könyveink

elektronikus változatait (e-books) közzétesszük a honlapunkon, s a könyvbemutatókról szóló tájékoztatást az intézet facebook oldalán. Az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak köszönhetően 2005-2008 között rendszeresen szerepeltek könyveink a budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon, a XV. jubileumi fesztiválon kettőt be is mutattak közülük. Kár, hogy ez az elismerésre méltó gyakorlat abbamaradt. (Bizonyára így vélekedik a többi nemzetiség is.) Szlovákiában, a pozsonyi (bratislavai) könyvvásáron 2002-2004 között szintén jelen voltak, s 2012 óta ismét ott vannak a kiadványaink.

Tudományos

és tudományos ismeretterjesztő programok

A szlovák kutatóintézet 1991-től fő szervezője a kollektív néprajzi, mára interdiszciplináris kutatótáboroknak. A Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségétől vette át, „örökölte” ezt a feladatot, amely 1977 óta rendszeresen szervezte azokat hazánk szlovákok lakta településein. A kutatások résztvevői a szlovákiai és magyarországi akadémiai intézetek, felsőoktatási intézmények kutatói, tudományos munkatársai, diákjai. 2019-ben Piliscséven szerveztük meg a 36. interdiszciplináris kutatótáborot. Ugyanebben az évben jelent meg a kutatások eredményeit bemutató, új sorozatunk, a *Studia interdisciplinaria* első kötete is, ami Tardosról készült tanulmányokat, műhelytanulmányokat tartalmaz.

Intézetünk rendszeresen szervez nemzetközi tanácskozásokat, szimpóziumokat. Az idei konferencia (2020. február 13-14.), amelyet az intézmény fenntartása 30. évfordulója és első igazgatónöje, Gyivicsán Anna jubileumi születésnapja alkalmából szerveztünk, már a tizenhetedik a sorban.

Kutatóműhelyünk számos egyéb tudományos program rendezésében is részt vett más intézményekkel együttműködve.

A *tudomány szemszögéből / Z pohľadu vedy* című tudományos ismeretterjesztő előadásorozatot 2002-ben azzal a céllal vezettük be, hogy tájékoztassuk a széles közvéleményt külső és belső kollégáink kutatási eredményeiről, hogy ismertté tegyük a kutatóintézet munkáját. Az előadások (hozzászólások is) döntő többségükben szlovák nyelvűek, melyeket általában tartalmas vita követ. A sorozat keretében idáig több mint száz előadást tartottunk.

Az MSZKI által szervezett tudományos diák kutatóprogramok, vetélkedők célja az utánpótlás-nevelés, valamint az, hogy felkeltsük a fiatalokban a kutatómunka iránti érdeklődést. A vetélkedőket három kategóriában, 7-8. osztályos általános iskolások, gimnazisták és felnőtt fiatalok számára hirdetjük meg. Az önálló kutatási feladatok megoldása után szlovák nyelvű pályamunkákat kell készíteniük és leadniuk. Az országos találkozóan a résztvevők szóban is bemutatják, „megvédik” a dolgozatukat, s ezután alakul ki a díjazottak végső sorrendje. Idén április 24-én Sátoraljaújhelyen lesz a 15. diákkutató vetélkedő.

Diákverseny
Tótkomlóson

Kapcsolatok

Tudományos kutatómunkánk során szlovákiai és magyarországi kollégáink, az akadémiai, illetve felsőoktatási intézmények, könyvtárak szakmai együttműködése, támogatása pótolhatatlan segítséget jelent számunkra. Az intézet folyamatosan bővíti, illetve erősíti kapcsolatait a hazai és külföldi tudományos, kulturális és oktatási intézményekkel. A 2006-os esztendő mérőföldkőnek számít a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete történetében, ebben az évben együttműködési megállapodást írtunk alá a Szlovák Tudományos Akadémiával. Ez a szerződés jelentősen javította a tudományos kutatómunkánk feltételeit.

Az MSZKI mellett Tudományos Tanács működik. Elnöke az intézmény megalapítását kezdeményező Sipiczki Mátyás. A tagok a szlovákiai, illetve hazai akadémiai intézeteket képviselik. A Tudományos Tanács évente kétszer ülésezik, folyamatosan értékeli és véleményezi, javaslatával és határozataival segíti az intézet munkáját.

Az intézet megalapításakor megfogalmazott célok továbbra is jelenvalók, sok még a feltáratlan terület, folyamatban lévő vagy befejezetlen tudományos téma és feladat. A magyarországi szlovák települések, intézmények, neves személyiségek története, az interetnikus kapcsolatok, az etnikai identitás, oktatás, kultúra, szokások, nyelvi helyzet változásai mind-mind nagyon érdekes és időszerű tudomá-

nyos kérdések. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, az új kutatási területek megjelenése mellett, napjainkban is elsősorban az eredeti célkitűzéseknek és elvárásoknak kíván megfelelni. Teljesítésüket a jövőben is fő feladatának tartja.

A kutatóintézet munkájáról több információ szerezhető:

DIVIČANOVÁ, Anna – CHLEBNICKÝ, Ján (eds.): *Prvé desaťročie Slovenského výskumného ústavu – A Szlovák Kutatóintézet első évtizede. 1990 – 2000.* Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku 2003. 199 s. ISBN 963-10-036-0

DIVIČANOVÁ, Anna – UHRINOVÁ, Alžbeta (eds.): *15 rokov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Pamätnica venovaná Výskumnému ústavu Slovákov v Maďarsku (1990 – 2005) – A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 15 éve. A Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete jubileumi kiadványa (1990 – 2005).* Békešská Čaba: VÚSM 2005. 459 s. ISBN 963-86573-5-9

UHRINOVÁ, Alžbeta / UHRIN, Erzsébet (ed.): *20 rokov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku – A magyarországi Szlovákok Kutatóintézete 20 éve – 20 Years of the Research Institute of the Slovaks in Hungary.* Békešská Čaba: VÚSM 2010. ISBN 978-963-88583-2-0
<http://vusm.slovaci.hu/sk/> ; <http://vusm.slovaci.hu/hu/> ; <https://www.facebook.com/VUSM.MSZKI/>

Uhrin Erzsébet

Látogasson el honlapunkra: www.nemzetisegek.hu